

Література:

1. Лосев А. Ф. Диалектика мифа // Философия. Мифология. Культура: научные труды / А. Ф. Лосев. – М.: Политиздат, 1990. – С. 21-186.
2. Соотношение биологического и социального в человеке / под ред. Б. Ф. Ломова, Е. В. Шороховой и А. В. Брушлинского. – М.: Наука, 1977. – С. 123.
3. Бачинін В. А. Філософія права: підручник / В. А. Бачинін, В. С. Журавський, М. І. Панов. – К.: Ін Юре, 2003. – С. 273-274.
4. Леви-Стросс К. Предметная область антропологии / Клод Леви-Стросс. – М., 2000. – С. 357-384.
5. Орлова Э. А. Культурная (социальная) антропология: учеб. пособие / Э. А. Орлова. – М.: Академический проспект, 2004. – 479 с.
6. Андрущенко В. П. Сучасна соціальна філософія / В. П. Андрущенко, М. І. Михальченко. – К.: Генеза, 1996. – 368 с.

Кормич Л. І., НУ "ОЮА"

ПРИНЦИПОВІ ЗАСАДИ ПАРИТЕТНОЇ ДЕМОКРАТІЇ

В статье раскрыто понятие "паритетная демократия". Проанализированы её институциональная, нормативная и идеологическая составляющие. Сформулированы базовые принципы современного периода демократизации Украины.

The present article determines the essence of the term "parity democracy" and provides the analyses of its institutional, legal and ideological components. The main principles of contemporary democratic society are also formulated.

Сучасний демократичний розвиток базується на принципах, які обумовлюють можливість реалізації рівних прав всіх суб'єктів, задіяних у процесах демократизації суспільства і держави.

Цей підхід притаманний сфері управління, стосуючись формування та функціонування механізму розподілу влади. Він розповсюджується на модель співпраці інститутів держави і інститутів громадянського суспільства, потребуючи дієвого механізму стримувань та противаг. Також паритет визначає взаємини у різних сферах життєдіяльності суспільства: національних відносинах, гендерній політиці, міжконфесійних відносинах тощо.

Тому комплексний аналіз сутності паритетної демократії є актуальним як з позицій теоретичних, так і прикладних.

Окремі питання розуміння проявів паритетної демократії досліджувались вітчизняними та зарубіжними науковцями. Аналізувався як демократичний процес в цілому, так і розглядались проблеми розподілу влади функціонального та рівневого аспектів, взаємини держави з громадянським суспільством, стосунки суб'єктів самого громадянського суспільства та інше. Зокрема, такі проблеми досліджували в своїх роботах А. Колодій, А. Кормич, І. Кресіна, В. Мартинюк, О. Скрипнюк, І. Сало, О. Тодика, В. Цветков, В. Шаповал та багато інших науковців [1-7].

Однак ціла низка питань залишаються недостатньо висвітленими.

Тому в даній статті вирішується завдання окреслити найбільш узагальнюючі, принципові моменти, що характеризують категорію "паритетна демократія".

Це поняття, на нашу думку, слід розглядати як оптимальну модель системи стримувань і противаг, що забезпечує реалізацію рівних прав і можливостей для всіх учасників демократичного процесу, створюючи певний баланс інтересів. В свою чергу, така модель будується на політичній та правовій системах, які визначають правила, норми та механізми взаємодії різних складових. Вона має об'єктивне підґрунтя, обумовлене соціально-політичними реаліями, а також враховує перспективні потреби розвитку суспільства.

Утвердження такої моделі – процес достатньо динамічний, що поступово поширюється на різні сфери та суб'єкти. Відлік становлення паритетних відносин та взаємин можна розпочати з розвитку конституціоналізму та парламентаризму, реалізації принципу розподілу влад.

В сучасних демократіях чітко окреслений прояв паритету в цих сферах, наприклад, через застосування таких інструментів як "вето", "імпічмент", експертиза на відповідність конституції тощо, що ефективно використовується різними гілками влади.

І тут головне, щоб ці інструменти виступали знаряддям системи стримувань і противаг, а не шантажу один одного, політичного тиску і заангажованості.

Розподіл влади фіксується Конституцією України, регламентується законами України "Про державну службу", "Про місцеві державні адміністрації", "Про судоустрій та статус суддів", разом інших.

Фактичний паритет у сфері влади і управління потребує за таких умов доповнення у вигляді запровадження інструментами народовладдя контролю над діяльністю всіх суб'єктів владних відносин для досягнення балансу інтересів і потреб.

У цьому процесі будуть задіяні інститути громадянського суспільства, система органів самоврядування, що стримуватиме намагання домінувати, мати пільги, преференції тощо. Це також виступає гарантією політичного і економічного плюралізму, унеможлиблює монополізацію влади та надмірну її централізацію, репрезентує місцеві та регіональні інтереси, тобто, демократизує весь процес управління.

Так, компетенція органів місцевого самоврядування визначена такими законами як: "Про місцеве самоврядування в Україні", "Про службу в органах місцевого самоврядування".

Існування різних важелів взаємовпливу у владі забезпечує гармонійний поступальний розвиток та спільну зацікавленість в результаті діяльності. Це, в свою чергу, підвищує ефективність управління.

За останні роки чимало уваги приділяється в Україні саме пошуку шляхів вирішення проблем владного балансу.

На це спрямовані реформи, вдосконалення законодавства, зміни до Конституції. Уточнюється компетенція, повноваження, відповідальність суб'єктів владних відносин. Розширюються можливості громадського контролю за владою.

Так, зміни до Конституції сприятимуть остаточному визначенню форми правління, а це означає чіткий розподіл компетенції законодавчої і виконавчої влади. Реформа судоустрою, що проводиться, має укріпити статус судів як незалежної гілки влади. Реформи щодо місцевого самоврядування повинні окреслити компетенцію та розширити повноваження самоврядних структур.

Прозорість, відкритість та контрольованість функціонування влади всіх рівнів забезпечується створенням належних умов стимулювання розвитку інститутів громадянського суспільства та налагодженням їх співпраці з органами державної влади і місцевого самоврядування. Для цього сформована відповідна правова база у вигляді законів, указів Президента, постанов Кабінету Міністрів України. Активна участь громадськості у контролі за владою та заходи сприяння відкритості і прозорості влади передбачені такими нормативно-правовими актами як: Закон України "Про об'єднання

громадян", Постанова Кабінету Міністрів України "Про забезпечення участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики" від 03.11.2010 р. та іншими.

Специфічним механізмом забезпечення принципу паритету в управлінні державою і суспільством слід вважати виборчу систему. Вибори – це ефективний спосіб впливу громадян на владу.

Чинне виборче законодавство забороняє будь-які прями чи непрямі привілеї чи обмеження за ознаками статі, етнічного та соціального походження, переконань політичних чи релігійних, майнового стану, місця проживання, за мовними чи іншими ознаками. Тобто, гарантується рівність прав і можливостей для всіх суб'єктів виборчого процесу впливати на формування системи представницьких структур різних рівнів.

Це фіксують Закони України "Про вибори народних депутатів України", "Про вибори Верховної Ради Автономної Республіки Крим, місцевих рад та сільських, селищних, міських голів". В такий спосіб реалізується ідея балансу між державою та суспільством, а також балансу різних представників суспільства між собою в практиці управлінської діяльності, у виборі стратегій розвитку, у визначенні оптимальних перспективних моделей тощо. А це є одним з основоположних принципів паритетної демократії.

Ще один важливий аспект паритетної демократії пов'язаний з поняттям гендерної рівності у всіх сферах життєдіяльності. Рівні права і можливості представників різних статей гарантує не лише Конституція України, а і спеціальний закон "Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків" від 8 вересня 2005 року. Це підкріплюють Укази Президента України, Постанови Кабінету Міністрів України, Державна програма з утвердження гендерної рівності в українському суспільстві, відповідні регіональні програми тощо.

Розв'язання гендерних проблем забезпечує реальний паритет у відносинах чоловіків і жінок як учасників суспільних перетворень. Спільна зацікавленість у результаті робить діяльність більш ефективною, а її наслідки більш прогнозованими. Це надзвичайно важливо для трансформаційного суспільства. Адже певний баланс інтересів статей укріплює соціально-політичну стабільність, без чого неможливий подальший суспільний розвиток.

Наявність гендерних диспропорцій в окремих сферах означає фактичну дискримінацію, що не відповідає вимогам сучасної демократії. Зокрема, зважаючи на надзвичайно низьке представництво

жінок у Верховній Раді, серед держслужбовців не лише першої, а і другої посадової категорії, можна робити висновок про неможливість для жінок суттєво впливати на процес прийняття важливих і відповідальних для держави і суспільства рішень. При цьому навіть у кадровому резерві на ці посади жінок майже немає, тобто, на найближчу перспективу змін на вищих щаблях влади не передбачається.

Існує не лише вертикальна, а й горизонтальна сегрегація за сферами діяльності, перетворюючи освітню галузь, статистику, охорону здоров'я, соціальний захист і ряд інших у жіночу царину. Це шкодить врахуванню статевої специфіки і негативно впливає на кінцевий результат діяльності.

Тож гендерна рівновага як елемент паритетної демократії упереджує можливі негативні наслідки щодо різних статей у всіх без виключення напрямках функціонування держави та суспільства і в управлінні всіма соціальними процесами.

Не меншого значення в запровадженні засад паритетної демократії набуває механізм міжнаціональних відносин. Маючи понад 130 націй і народностей, представлених в Україні, ми не можемо розбудовувати сучасну демократію, не враховуючи національний чинник. При цьому важливу роль відіграють не формальні прояви, наприклад, мовного характеру, а реальні сутнісні показники. Взаємоповага, взаєморозуміння, взаємодія і взаємопідтримка – саме за такими вимогами слід вибудовувати модель співпраці націй. Поліетнічність в рамках паритетної демократії означає можливість використовувати здобутки та спиратись на досвід кожної національної групи у вирішенні складних соціально-політичних, соціально-економічних та культурологічних проблем. Толерантність замість конфронтації забезпечує реальний внесок кожної нації в соціальний прогрес. Гарантії рівних прав і можливостей їх реалізації створюють умови, за яких збереження національних традицій не руйнує процесу формування поняття політичної нації, пов'язаної спільними державними і суспільними інтересами. Національна різноманітність спроможна народжувати спільні принципи і цінності сучасної демократії.

Суттєвого впливу набуває також чинник паритетної демократії, що визначається багатоконфесійністю українського суспільства. Понад 67 релігійних конфесій, які діють в Україні, роблять взаємини між ними складною і важливою проблемою. Співпраця в рамках Всеукраїнської ради церков не охоплює ці відносини повною

мірою. Залишається багато суперечностей, від розв'язання та вирішення яких залежить релігійний спокій і рівновага. Втручання держави у ці відносини з метою підтримки окремих конфесій не регулює ситуацію, а скоріше ускладнює її. Ці відносини повинні поступово еволюціонізувати у бік більшої терпимості, що є невід'ємною складовою трансформації перехідного суспільства до стійкої демократії.

Розв'язання таких гострих проблем потребує як законодавчої підтримки, так і змін свідомості, культури, формування нової традиції функціонування релігійних організацій, як специфічних інститутів громадянського суспільства, відділених від держави, але здатних співпрацювати з нею. Формуються якісно нові відносини на національному ґрунті, де свобода віросповідання не створює загроз втручання в вірування та релігійні переконання інших, а відтворює умови, за яких існують рівні можливості вибору щодо віри для кожного конкретного суб'єкта.

Таким чином, рівність, толерантність, узгодженість інтересів починають перетворюватись у самостійні принципи сучасної демократії, надаючи їй форми паритетної демократії, де збалансовані потреби і діяльність різноманітних суб'єктів. Так врівноваженість запитів і функцій легітимізує політичну систему суспільства, стимулює підтримку демократичних принципів і цінностей.

Моніторинг громадської думки з цього приводу засвідчує, що 2/3 респондентів вважають за доцільне, щоб державна політика відтворювала якомога більше різних поглядів та інтересів, які існують у суспільстві. А головним завданням різних суб'єктів політики є не тільки необхідність репрезентації цих різних позицій, а і здатність їх узгоджувати шляхом пошуку компромісу. Понад 60 % людей вважають, що приймаючи важливі рішення більшість повинна враховувати права та інтереси меншості. А для утвердження принципових урядових рішень важливі всі точки зору.

Виходячи з цього, слід наголосити, що є ще один важливий аспект паритетної демократії, який стосується суто процедурних питань. Адже розв'язання будь-яких конфліктів багато в чому залежить від чесних, справедливих, прозорих процедур, на підставі яких функціонує механізм утвердження паритету у взаєминах різних суб'єктів. В свою чергу, це потребує високого рівня активності, самоорганізації, співучасті від кожного. Нажаль, значна кількість громадян поки що більше налаштована на пристосування, не вірячи у власні сили та спроможність змінити ситуацію. За таких

обставин нерідко існують факти фальсифікацій, обмеження доступу окремим суб'єктам до інформації тощо. Якщо це класифікується як проблема маси, то для еліти шкідлива наявність вузьких корпоративних інтересів, які часто переважають перед загальними.

Тож треба не тільки долати пасивність і нігілізм у настроях суспільства, а й якісніше проводити відбір тих, хто налаштований на реалізацію загальносуспільних інтересів. Це сприяє остаточному утвердженню цінностей та принципів, притаманних сучасній паритетній демократії.

Незворотним цей процес стане лише тоді, коли ми матимемо більш наближену до правової державу та більш розвинене громадянське суспільство. Демократичні переконання мають стати детермінантами правової і політичної культури сучасного українського суспільства.

Утвердження принципів паритетної демократії легітимізує механізми формування і здійснення влади, взаємодії різних політичних та соціальних суб'єктів. В цьому плані паритетна демократія сприймається як найоптимальніша форма вирішення суспільних конфліктів.

Таким чином, окреслюючи головні завдання, від вирішення яких залежить становлення паритетної демократії, ми визнаємо необхідність акцентувати увагу на цілому ряді позицій інституційного, нормативного, світоглядного характеру.

Зокрема, необхідно вдосконалювати інституційні форми представницької влади та громадського контролю за нею. Це створить легітимний механізм управління і взаємну відповідальність за результати діяльності, тобто забезпечить фактичний паритет відносин влади і громадськості. Формування ціннісних орієнтацій дозволить консолідувати навколо моделі паритетної демократії різні суб'єкти соціально-політичного процесу, досягти усвідомлення ними своєї зацікавленості у функціонуванні такої моделі на сучасному етапі.

Подальший розвиток конституціоналізму повинен гарантувати відсутність умов для домінування окремих суб'єктів за рахунок обмеження прав інших. Але надто часті зміни Конституції підтримують суспільну довіру до Основного закону, що негативно впливає і на конституційний процес, і на суспільні перетворення в цілому. Потрібно чітко визначення, розраховане на довготривалу перспективу.

Особливу роль при цьому виконує судова система. Незалежність суду створює надійний механізм стримувань та противаг у діяльності всіх гілок влади. Саме суд і має уособлювати справедливість, рівність всіх перед законом, невідворотність відповідальності.

Захист прав і свобод та верховенство права є основними принципами здійснення правосуддя, що протидіє будь-якій узурпації та зловживанням.

Вдосконалення судоустрою спрямоване на те, щоб якомога повніше реалізувати принципи справедливості, законності, рівності, гласності, змагальності, доступності тощо.

Судова реформа, що реалізується в Україні, створює умови для просування до правової держави, в якій гарантуються рівні права всіх суб'єктів правовідносин.

Вдосконалення судової системи, крім того, підвищить ефективність боротьби з корупцією та хабарництвом, як негативними явищами, які створюють загрози демократичному розвитку. Підміна реального паритету і рівності у правах технологіями підкупу не розв'язує соціальні конфлікти, а поглиблює їх, стримуючи демократичні процеси.

Ще один блок питань, від вирішення яких залежить усталеність принципів паритетної демократії, стосується позицій еліти. Адже саме від її політичної волі залежить вибір стратегій та технологій суспільних трансформацій. Саме еліта запроваджує демократію у форми відповідної практичної політики. Тому налаштованість еліти на загальносуспільні інтереси, на поглиблення демократії посилює довіру до неї з боку маси та сприяє успіху демократичних процесів, роблячи більш бажаною та переконливою демократичну перспективу. В цьому плані демократична освіта, орієнтація на демократичні цінності є нагальною потребою як у підготовці еліти, так і у вихованні маси.

Спільні ціннісні орієнтації створюють атмосферу вимогливості і одночасно лояльності, взаємоповаги і підтримки, відповідальності в процесі дотримання прав всіх суб'єктів.

Взаємна довіра і задоволеність спільними діями значною мірою обумовлюються також економічною ефективністю функціонування всієї політичної системи. Адже рівень і якість життя визначає міру легітимності відносин у суспільстві. Тому всі структурні і функціональні зміни спрямовані на створення оптимальної моделі взаємодії політичних, економічних, культурних чинників.

Окрім внутрішніх факторів впливу на формування засад паритетної демократії велике значення має і зовнішній вимір. Йдеться про важливість засвоєння передового світового демократичного досвіду та адаптації українського суспільства до сучасних демократичних стандартів. На цьому шляху євроінтеграційні та глобалізаційні процеси відіграють роль стимулятора демократичного розвитку України. Узгодженість законодавства, запозичення демократичних політичних та соціальних технологій і механізмів прискорює демократичні зміни. Конкретні досягнення розвинених демократій роблять більш привабливими демократичні цінності, перетворюючи їх на переконання. Все це створює підґрунтя для реального запровадження принципів паритетної демократії на сучасному етапі розвитку українського суспільства.

Інституціоналізація демократичних суб'єктів, розвиток демократичних процедур та формування демократичних цінностей перетворюють паритетну демократію в оптимальний спосіб організації суспільного життя та ефективну форму політичної участі.

Все це зміцнює демократію, реалізує права і свободи різних суб'єктів демократичного процесу.

Література:

1. Гендерний паритет в умовах розбудови сучасного українського суспільства. – К.: Укр. ін. соц. досл., 2003. – 129 с.
2. Державне управління: європейські стандарти, досвід та адміністративне право. – К.: ЮСТІНІАН, 2007. – 287 с.
3. Кормич А. І. Соціальне партнерство як модель співпраці держави і громадянського суспільства / А. І. Кормич // Наукові праці ОНЮА. – Одеса: Юридична література, 2008. – Т. VII. – С. 252 – 257.
4. Основи демократії. – К., 2002. – 680 с.
5. Правові засади формування та розвитку гендерного середовища в Україні. – К.: Юридична думка, 2010. – 352 с.
6. Скрипнюк О. В. Демократія: Український і світовий вимір / О. В. Скрипнюк. – К., 2006. – 366 с.
7. Цветков В. В. Державне управління: фактори ефективності / В. В. Цветков. – Х., 1996.